

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТА В ПРАКТИЦІ РОБОТИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

В статье представлены основные педагогические условия формирования креативности будущего учителя, как одного из важных компонентов педагогического мастерства, в процессе профессиональной подготовки в высших учебных заведениях.

The problem of future teacher's creativity of higher pedagogical institutions of education is being researched in the work. The subject, creativity structural components, pedagogical of future teacher's are described.

Здатність до творчості є актуальною професійною якістю майбутніх учителів, потребу в якій відчуває сьогодняшня освіта. Успіхів у професійній діяльності сьогодні може досягнути тільки той учитель, який має високий рівень креативності, який відбувся як творча особистість. Створити умови для ефективної підготовки такого спеціаліста – вихідне завдання вищого навчального педагогічного закладу. Ефективність формування креативності майбутніх учителів значною мірою визначається педагогічними умовами. Аналіз вузівської практики показав, що такі педагогічні умови не з'являються мимовільно, стихійно. Для їх створення потрібна цілеспрямована робота всього педагогічного колективу вищої школи, кожного викладача зокрема.

Формування професійно значущих особистісних якостей, до яких ми відносимо креативність, відбувається у взаємопов'язаній діяльності педагога і студента, тобто являє собою двобічну систему. У цій системі важливо вирізняти зовнішні та внутрішні умови, відокремити обставини, які є зовнішніми стосовно об'єкта, та внутрішні характеристики самого об'єкта. Цілком зрозуміло, що зовнішні та внутрішні умови мають бути співвіднесені. Адже С.Л.Рубінштейн стверджував, що “зовнішні причини (зовнішні впливи) завжди діють лише опосередковано, через внутрішні умови. У процесі пояснення будь-яких психічних явищ особистість виступає як єдино пов'язана сукупність внутрішніх умов, через які відбуваються всі зовнішні впливи” [3].

Саме внутрішні установки, мотиви, потреби особистості розглядаються нами як визначальні у становленні креативності студента. Ефективна педагогічна взаємодія викладача і студента

неможлива без урахування особливостей мотивації останнього.

Сучасний підхід до формування творчої особистості переглядає основи традиційного: не розвиток здібностей, а розвиток мотиваційної сфери, потреб індивіда визначає напрям розвитку творчого потенціалу.

Для нас методологічно важливою стала ідея В.М.Дружиніна про те, що умови середовища створюють лише можливості для виявлення креативності, первинною є завжди мотивація творчості. На думку дослідника, “базовою умовою формування креативності та її проявів у повсякденному житті є формування в індивіда творчої мотивації” [1].

Мотивація є однією з фундаментальних проблем як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології. Її вивчали Б.Г.Ананьєв, Л.І.Божович, О.М.Леонтєв, С.Л.Рубінштейн, П.М.Якобсон та ін. Важливим для нашого дослідження стало положення про те, що мотиваційна сфера особистості не є статичною, вона розвивається в процесі життєдіяльності.

Ми повністю згодні з А.К.Марковою, що для формування мотивації (в даному випадку, творчої) необхідно створити умови для появи внутрішніх спонукань (мотивів, цілей, емоцій) до творчості, усвідомлення їх і подальшого саморозвитку мотиваційної сфери. Формування мотивації – це не “вкладання” в голову готових, зовні заданих мотивів. Важливо бачити не те, що вже досягнуто, а найголовніше – становлення мотивації, зону її найближчого розвитку [2].

Загальний шлях формування будь-якої мотивації, зокрема творчої, полягає в тому, щоб сприяти перетворенню наявних спонукань особистості (уривчастих, імпульсивних, нестійких; тих, що визначаються тільки зовнішніми стимулами; неусвідомлених) на зрілу мотиваційну сферу.

Погоджуючись з А.К.Марковою, вважаємо, що робота педагога, спрямована на розвиток і закріплення певної мотивації, повинна включати: актуалізацію тих мотиваційних виявів, які вже склались (їх потрібно не придушувати, а підтримувати і закріплювати); створення умов для появи нових мотивів і їхніх нових якостей (стійкості, усвідомленості, дієвості); корекцію дефектних мотиваційних установок, зміну внутрішнього ставлення учня як до своїх наявних можливостей, так і до перспективи

їхнього розвитку [2].

Відомо, що формування особистісних якостей відбувається через активну діяльність суб'єкта (Л.С.Виготський, О.М.Леонтьєв, С.Л.Рубінштейн). Але розвивальною, стверджують дослідники, є тільки та діяльність, зміст і характер якої спрямовується на формування емоційно-мотиваційної сфери, а способи її виконання ставлять студента в позицію активно діючого суб'єкта навчально-виховної діяльності і в свою чергу вимагають виявлення високого рівня активності, творчої самостійності.

Дуже важливо активізувати самостійність студентів, їхне уміння і бажання працювати без контролюючого нагляду педагога. Дослідження вітчизняних і зарубіжних психологів показують, що творча діяльність може виникати тільки там, де є самостійний пошук виходу із проблемної ситуації. З цих позицій формування професійно значущих особистісних якостей, зокрема креативності майбутніх учителів, можливе лише в процесі активної творчо-перетворювальної діяльності студентів, наближеної до реальної педагогічної практики, яка потребує творчої реалізації набутих виконавських знань, умінь і навичок і ставить студента в позицію суб'єкта, що персонально відповідає за результати навчально-виховного процесу.

Для того, щоб індивід розвивався як творча особистість, недостатньо забрати перепони і зняти контроль свідомості; потрібно, щоб структура свідомості стала іншою: необхідний позитивний зразок творчої поведінки.

Креативний зразок, з точки зору Н.В.Хазратової, спостерігається групою індивідуумів і може викликати наслідування з їхнього боку [4]. Наявність зразків креативної поведінки в мікросередовищі і спроба їх наслідування працюють на актуалізацію когнітивного аспекту креативності, інтенсифікуючи мислительні процеси.

Студентам потрібні різноманітні можливості для наслідування, але ніякі зовнішні фактори не повинні впливати на їхній вибір.

З боку викладача позитивно впливають на розвиток креативності студента такі моменти: визнання цінності творчого мислення; розвиток чутливості студентів до стимулів оточення; вільне маніпулювання об'єктами та ідеями; вміння дати

конструктивну інформацію про творчий процес; уміння розвивати конструктивну критику; вміння заохочувати самоповагу, розсіювати почуття страху перед оцінкою та ін.

Вивчаючи зв'язок креативності та середовища, слід відзначити існування двох протилежних і в однаковій мірі помилкових точок зору: "все дано від народження" і "все визначається середовищем". Ми виходимо з того, що креативність (на відміну від загального інтелекту) в меншій мірі детермінована генетично і більше залежить від досвіду взаємодії індивіда з соціальним мікросередовищем.

До умов мікросередовища, які сприяють формуванню креативності, відносять відсутність регламентації поведінки. Якщо в мікросередовищі немає певних правил, які передбачають поведінку кожного, то необхідно враховувати індивідуальні фактори. Тільки в малорегламентованому середовищі можлива повноцінна реалізація вибору, який ґрунтується на індивідуальних перевагах (в регламентованому середовищі – на усвідомленні необхідності). Нерегламентоване середовище більше відповідає потребі самовираження, у ньому немає раніше запланованих еталонів.

Ми повністю погоджуємось з думкою В.М.Дружиніна, що середовище, де, з одного боку, є увага до особистості, а, з іншого боку, до неї висуваються різні, неузгоджені вимоги, де малий зовнішній контроль за поведінкою, де є творчі особистості і підтримується нестереотипна поведінка, сприяє розвитку креативності. Висловлюються ідеї про те, що можна володіти всіма внутрішніми ресурсами, необхідними для творчої продуктивності, але без певної підтримки зовнішнього середовища творчі здібності людини можуть ніколи не проявитись. Визнається як обов'язкова наявність підтримуючого середовища, яке сприяє розвитку креативності.

Таким чином, формування креативності майбутніх учителів буде результативним за дотримання таких педагогічних умов: розвитку творчої мотивації; активізації самостійної творчо-пошукової діяльності; забезпечення зразків креативної поведінки; створення підтримуючого середовища. Провідною ж умовою формування креативності майбутніх учителів ми вважаємо розвиток творчої мотивації. Йдеться про відхід від традицій

освіти – управління студентами як об'єктами навчально-виховного процесу шляхом суворого програмування зовнішньої діяльності вихованців. Обґрунтований нами комплекс умов спирається на психологічні механізми творчого мислення, творчого зростання особистості. Організація підтримуючого середовища та забезпечення креативних зразків створюють атмосферу психологічної підтримки інтелектуально-творчого розвитку. Чіткість уявлень студентів про сутність креативності та активізація самостійної творчо-пошукової діяльності сприяють інтенсифікації формування творчого мислення, що дозволяє діяти у різних видах діяльності більш свідомо – на креативному рівні. Середовище, в якому підтримуються креативні виявлення студента, допомагає ефективному особистісному і професійному самовизначенню.

Література

1. Дружинин В.Н. Психологическая диагностика способностей: теоретические основы: В 2 ч. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1990. – Ч. 1. – 137 с., ч. 2. – С. 139-292.
2. Маркова А.К. и др. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя /А.К.Маркова, Т.А.Матис, А.Б.Орлов. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.
3. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. – М., 1957. – 328 с.
4. Хазратова Н.В. Формирование креативности под влиянием социальной микросреды: Дис...канд. психол. наук: 19.00.01 /РАН, Ин-т психологии. – М., 1993. – 160 с.

О.В.Акімова

ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

В статье рассматриваются некоторые современные педагогические технологии и предлагается авторский подход к проблеме развития творческого мышления будущего учителя.

This article deals with modern pedagogical technologies and the author's approach to the development of the future teacher's creative personality on the basis of development of creative pedagogical thinking are suggested.

Постановка проблеми. В процесі розширення і поглиблення Болонського процесу посилюється увага до якості вищої освіти як